

Aflevering 1

Ananias en Saffira

Handelingen 5,1-11

Exegetische duiding

door Valérie Kabergs

In Handelingen 5,1-11 lezen we over Ananias en Saffira. Ananias en Saffira vormen een echtpaar dat lid is van de eerste christelijke gemeenschap in Jeruzalem. Maar het loopt niet goed met hen af. Wanneer ze een deel van hun opbrengst achterhouden voor de gemeenschap, volgt bijna ogenblikkelijk hun dood.

Voor veel mensen is dit een tekst die grote weerstand opwekt. Er sterven immers twee mensen en dat lijkt dan ook nog eens het gevolg te zijn van een fout die ze maakten. Verkondigt dit verhaal een God die mensen doodt wanneer ze een misstap begaan? Hoe dit in hemelsnaam verzoenen met het beeld van een barmhartige Vader?

Zonder alle moeite die je met het verhaal kan hebben weg te willen of kunnen nemen, licht ik het graag wat voor je toe.

Een beeld van de eerste christelijke gemeenschap

Wanneer we een bijbelverhaal lezen, is het altijd goed om eerst eens te kijken naar de omringende verzen, naar de context waarin het verhaal opduikt.

Wanneer we dat doen met Handelingen 5,1-11 dan zal je vaststellen dat Lucas bezig is met het schetsen van hoe het er in die eerste christelijke gemeenschap aan toeging. Lucas laat er bovendien in doorklinken hoe deze gemeenschap eruit zou kúnnen zien, wanneer ze volledig leeft vanuit de kracht van de heilige Geest. Een belangrijk element daarbij is dat de mensen 'één van hart en één van ziel' samenleven en dat ze hun bezit met elkaar delen opdat niemand iets tekort zou komen.

En juist met dat laatste worstelen Ananias en Saffira. Ze besluiten immers samen om een deel van de opbrengst van de verkoop van hun stuk grond voor zichzelf te houden, terwijl ze – en dat is belangrijk – wel de indruk wekken ál hun bezit voor de voeten van de apostelen te leggen. Niet zozeer het niet delen van al hun eigendom of opbrengsten wordt veroordeeld, zo

getuigt vers 4. Maar het liegen erover als zou alles wat ze binnenbrengen ook alles zijn wat ze bezitten, wordt als zondig beschouwd. Het feit dat Ananias en Saffira 'met elkaar afspraken' dit te doen, verzaamt bovendien de zonde. Met hun tweetjes brengen ze immers verdeeldheid in een gemeenschap die één van hart en ziel zou moeten zijn. Petrus doorziet hun leugen en besluit dat niet de heilige Geest maar de satan (letterlijk betekent dat 'de tegenstander') hier aan het werk is.

De ernst van het bedrog ten aanzien van God wordt nog versterkt wanneer je de betekenis van de naam Ananias in rekening brengt. Ananias betekent letterlijk 'God is genadig'. Waar God genadig was voor Ananias, getuigen zijn daden in dit verhaal niet van een wederkerige liefde. Met de leugen van hem en zijn vrouw bedriegt hij immers niet alleen de gemeenschap, maar ook Gods heilige Geest die de gemeenschap deed ontstaan, richting wijst en in de tussentijd voortdurend bekrachtigt.

Een verklaring voor verdeeldheid

Waarom besteedt Lucas zoveel aandacht aan deze misstap van Ananias en Saffira? Je zou kunnen zeggen dat hij daarmee een heel eerlijk beeld geeft van het wel en wee binnen de gemeenschap. Wellicht kan je in geen enkele vorm van gemeenschap onverstoord harmonie verwachten. Toen niet. En ook vandaag niet. Het verhaal over Ananias en Saffira maakt bovendien deel uit van de bijbelse oorsprongsverhalen, die willen verklaren hoe er in een situatie die oorspronkelijk van harmonie getuigde toch verdeeldheid ontstond.

Uit het Oude Testament kennen we alvast nog zo'n ander verhaal. Genesis 3 – ook wel het paradijsverhaal genoemd – lijkt met haar verhaal over de gebeurtenissen in het prille begin van de schepping hier en daar sterk op onze tekst. We lezen er over Adam en Eva, net als Ananias en Saffira een met elkaar verbonden man en vrouw. Waar Ananias en Saffira met hun leugen verdeeldheid creëren in de harmonieuze gemeenschap, maken Adam en Eva een einde aan de idyllische situatie die door God gewild was door het eten van de appel van de boom in het midden van de tuin en wordt er ook hier gelogen. Na ondervraging van beiden door God, worden Adam en Eva uit de heilige ruimte verbannen. Ook Ananias en Saffira verlaten na ondervraging – hier door Petrus – de heilige ruimte van de gemeenschap, zou je kunnen zeggen, en nog wel op de meest drastische wijze.

Niet opnieuw dezelfde fout maken

En dan komen we natuurlijk bij de kern van wat de meeste mensen zo moeilijk vinden aan dit verhaal. Waarom wordt er zo'n drastisch gevolg verbonden aan de misstap van Ananias en Saffira?

Wellicht heeft het alles te maken met de tragedie die Jezus en zijn apostelen overkwam. Met zijn voorbeeldverhaal over Ananias en Saffira wil Lucas de eerste christelijke gemeenschappen waarschuwen om niet opnieuw dezelfde fout te maken. De vertelling wil benadrukken dat er

voor de satan geen plaats is binnen een gemeenschap die zich wil laten leiden door de heilige Geest.

Het verleden heeft immers geleerd dat het niet goed afloopt wanneer er een tegenstander in het spel is. Denken we hierbij aan Judas, één van de twaalf eerste leerlingen van Jezus, die ondanks zijn samenwerking met de satan door Jezus geduld werd in hun intieme gemeenschap. Net als Ananias en Saffira gedroeg Judas zich onwaarachtig ten aanzien van zijn medeleerlingen en ten aanzien van Jezus. Een opmerkelijke parallel tussen Judas' verhaallijn en die van Ananias en Saffira is bovendien dat er ook geld gemoeid was bij Judas' verraad en dat hij net als Ananias en Saffira sterft (al dan niet plotseling, afhankelijk van de getuigenis die je leest in de overlevering).

Niet alleen Judas, maar ook het verleden van Petrus is belangrijk om in herinnering te brengen wanneer we lezen over Ananias en Saffira. In de periode die Lucas beschrijft is Petrus uitgegroeid tot vooraanstaande leider van de Jeruzalemse gemeenschap. Maar wie vertrouwd is met de evangeliën weet dat diezelfde Petrus zelf ooit niet bang was van een leugen. Hij was immers degene die Jezus verloochende en tot driemaal toe zwoer dat hij Jezus niet kende. Het is dan ook betekenisvol dat net deze Petrus – hij die zelf ooit een fundamentele leugen beging – degene is die de leugens van Ananias en Saffira doorziet en benoemt vanuit de kracht van de heilige Geest.

Wanneer Lucas schrijft over Ananias en Saffira wil hij dus een specifieke boodschap meegeven. In plaats van te vervallen in het bedrog van enkele van Jezus' allereerste leerlingen roept dit verhaal haar toehoorders op om er absolute weerstand aan te bieden. Meer nog, om een voorbeeld te nemen aan Jezus zelf, die wél kon weerstaan aan de satan en er zijn verbondenheid met God niet door in het gedrang liet brengen. Die vertelling over Jezus' beproevingen in de woestijn lezen we trouwens in Lucas 4,1-13.

Een gewelddadige tekst?

Wordt dit verhaal uit de Handelingen terecht bestempeld als een gewelddadige tekst? Aangezien Ananias en Saffira sterven nadat Petrus hun leugen in heldere waarheid openbaar maakte, stelt zich alleszins de vraag naar de oorzaak van hun dood. Het vraagt vervolgens niet veel moeite om er een gewelddadig godsbeeld in te ontwaren als zou God beiden zwaar straffen voor hun bedrog.

Wanneer we de tekst echter nauwkeurig nagaan, staat er nergens te lezen dat God of de heilige Geest het echtpaar doodt. Ook Petrus maakt geen aanstalten tot geweld ten aanzien van Ananias en Saffira, ondanks zijn strengheid en ondanks de angst die dit gebeuren bij het volk veroorzaakt. Bij het loslaten van de overtuiging dat er hier een straf wordt uitgesproken, vervalt bijgevolg ook volgende vraag: is de dood niet een hele hoge prijs voor een leugen, iets waar jij en ik misschien ook wel dagelijks een klein beetje schuldig zijn?

Ananias en Saffira hebben zich eerder zelf buiten de gemeenschap geplaatst. De woorden van Petrus maken duidelijk dat ze zich daarmee ook buiten de gemeenschap met God hebben gezet, waardoor de satan vrij spel kreeg. Is het dan de satan die hen meeneemt in de dood?

Als we deze interpretatie volgen, verbeeldt het verhaal dat een vals woord ultiem nooit vrucht kan dragen. Enkel Gods Woord brengt goede vruchten voort. En net dat Woord van God staat zo centraal in het boek Handelingen en wordt zo sterk verkondigd door Jezus' volgelingen – in woord zowel als daad.

Geen nieuw begin?

Ook al nuanceren we de gewelddadige stempel die op het verhaal kleeft, het blijft zo dat er heel weinig ruimte is voor hoop. Noch Ananias, noch Saffira krijgen de kans om hun gedrag te beteren. Petrus toont nergens vergevingsgezindheid tijdens zijn ondervraging van beiden. En met hun dood lijkt alle hoop vervlogen. Of toch niet?

Stel dat het voor Ananias en Saffira helemaal geen bewuste keuze was om ten aanzien van God te zondigen. Stel dat het voor hen totaal niet duidelijk was in welke grote mate het gedrag en de houding ten aanzien van medemensen verbonden is met de relatie tot God. Misschien werd die pijnlijke waarheid hen pas écht duidelijk bij het horen van Petrus' waarheidsuitspraken. En die waarheid kunnen ze niet dragen, gesymboliseerd in het letterlijk 'neervallen' met de dood tot gevolg. Met hun hele lichaam liggen ze daar nu, voor de voeten van Petrus. In totale overgave. Geven ze daarmee ultiem toch nog hun leven voor hun vrienden? Net als hun Meester? Is datgene wat de satan voorgoed denkt te hebben ontnomen met andere ogen bekeken toch niet verloren?

Ananias en Saffira worden ten graf gedragen en daar lijkt hun verhaal te eindigen. Maar vanuit het zo levendige verrijzenisgeloof van de jonge christengemeenschap kan het toch bijna niet anders dan dat er de hoop was dat God ook de levens van déze twee mensen zou behoeden. De heilige Geest werd misschien wel buiten spel gezet in het hier en nu van hun leven in de gemeenschap. Maar waarom zou Hij nadien niet meer kunnen tussenkomen, zoals beloofd is aan ieder van ons?